

УДК 342.959

ПОНЯТТЯ І СКЛАД АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ВЧИНЕНОГО ЛІКАРЕМ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Окерешко М.В.

Національний університет водного господарства та природокористування

Статтю присвячено дослідженню поняття адміністративне правопорушення, яке вчиняється лікарем у сфері охорони здоров'я. Деталізовано його основні ознаки. Особливу увагу приділено аналізу складу правопорушення.

Ключові слова: адміністративне правопорушення, протиправність, об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона.

Актуальність теми дослідження. Конституція України проголосила нашу країну правовою державою, яка захищає невід'ємні права і свободи людини і громадянина, найважливішими з яких є: право на життя і здоров'я. Останнім часом це право все частіше порушується медичними працівниками, які за своїм професійним покликанням повинні лікувати і полегшувати фізичний та психічний стан пацієнтів. Сьогодні проблема правопорушень, вчинених у сфері охорони здоров'я, стає однією з найактуальніших в соціальної сфері суспільства, чим і пояснюється така пильна увага до неї ЗМІ, громадських організацій із захисту прав пацієнтів, правоохоронних органів і пересічних громадян. Спостерігається загострення проблем пов'язаних з погіршенням рівня здоров'я населення, що у свою чергу створює загрозу генофонду нації. Аналіз стану здоров'я населення та діяльності закладів охорони здоров'я свідчить про незадовільну медико-демографічну ситуацію, низьку народжуваність, зростання смертності та захворюваності від раку, скорочення середньої тривалості життя, а також зростання поширеності хвороб.

Також в Україні з кожним днем загострюється проблема кваліфікованого надання медичної допомоги лікарем, що у свою чергу приводить до заподіяння ще більшої шкоди здоров'ю пацієнта.

Саме тому, адміністративна відповідальність лікаря за вчинення ним професійних проступків потребує доступної методології і є актуальним науковим пошуком сьогодення.

Аналіз досліджень і публікацій. Окремі питання адміністративної відповідальності медичних працівників висвітлені у працях Т.О. Коломієць, С.Г. Стеценко, В.К. Шкарлупа, В.Б. Авер'янов та інші.

Метою статті є визначення поняття адміністративне правопорушення вчинене лікарем у сфері охорони здоров'я, а також системний аналіз його складу.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 9 КпАП, адміністративним правопорушенням (проступком) визначається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Аналізуючи дане визначення можна зробити висновок, що дія (бездіяльність), за яку законодавцем передбачається можливість притягнення особи до адміністративної відповідальності, повинна містити

такі характеризуючі ознаки, як протиправність, винність і караність.

В даний час законодавчо закріплене визначення адміністративного правопорушення не містить ознак суспільної небезпеки або шкідливості, незважаючи на численні дискусії з цього приводу в науковому середовищі. Одні автори вважають, що суспільна небезпека властива тільки злочинам, інші не вважають її характерною ознакою, треті – аргументовано доводять наявність суспільної небезпеки в адміністративному правопорушенні.

На наш погляд, будь-яке публічне правопорушення, як злочин, так і адміністративний проступок несуть в собі потенційну загрозу заподіяння реальних збитків суспільним відносинам і, відповідно, є не тільки суспільно небезпечними, але і суспільно шкідливими, якщо наслідком такого діяння стало заподіяння шкоди.

Критеріями розмежування злочинів і адміністративних правопорушень з цих позицій слід визначити ступінь суспільної небезпеки даного діяння і розмір заподіяної шкоди.

Якщо злочинне зазіхання є найбільш небезпечним, то адміністративне правопорушення можна охарактеризувати меншим ступенем суспільної небезпеки для охоронюваних державою суспільних відносин. З іншого боку, не тільки адміністративні правопорушення, а й злочини є суспільно шкідливими, оскільки в результаті злочинного посягання також можливо заподіяння реальних збитків. При цьому суспільна небезпека і суспільна шкідливість є характерними ознаками виключно по відношенню до злочинів і адміністративних проступків, тобто публічних правопорушень, цивільно-правові та дисциплінарні правопорушення, наприклад, не будучи суспільно небезпечними, тому що мають тільки шкідливість.

Таким чином, порушення вимог законодавства у сфері охорони здоров'я населення, які зазіхають при цьому на такі цінні блага, як життя і здоров'я людини, слід визнати публічним правопорушенням, що володіє такою ознакою адміністративного правопорушення, як суспільна шкідливість (небезпека).

Ще однією характерною ознакою публічного правопорушення разом з громадською шкідливістю (небезпекою) є протиправність. Специфіка адміністративного правопорушення полягає в тому, що його протиправність проявляється в скоєнні особою діяння, що порушує не тільки норми адміністративного, а й ряду інших галузей права, зокрема, в сфері здійснення професійної лікарської діяльності [1].

Чинне законодавство в сфері здійснення медичної діяльності містить цілий ряд норм, що встановлюють обов'язкові положення, порушення яких є неприпустимим в лікарській практиці. При цьому під час вчинення правопорушення не враховуються не тільки права громадян, а й інтереси суспільства в цілому, оскільки, заважаючи звичайному життю суспільства, така поведінка створює загрозу, в тому числі, можливості відновлення, підтримки і збереження здоров'я громадян.

Відповідно до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»:

- не допускається відмова в наданні медичної допомоги відповідно до програми державних гарантій та стягнення плати за її надання;
- не допускається розголошення відомостей, що становлять лікарську таємницю;
- забороняється евтаназія;
- не допускається вилучення органів і тканин для трансплантації у мертвого донора.

Також даний Закон містить перелік обмежень, що накладаються на медичних працівників (в тому числі лікарів) при здійсненні ними професійної діяльності, не дотримання яких також є протиправним діянням.

Крім того опис адміністративних правопорушень, за які можна притягти лікаря до адміністративної відповідальності, містяться також в Кодексі України про адміністративну відповідальність. Зокрема:

- порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм (ст. 42 КпАП);
- ухилення від медичного огляду чи медичного обстеження (ст. 44-1);
- незаконне виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 44 КпАП);
- порушення встановленого порядку взяття, переробки, зберігання, реалізації і застосування донорської крові та(або) її компонентів і препаратів (ст. 45-1 КпАП);
- умисне приховування джерела зараження венеричною хворобою (ст. 46) та інші.

Поряд з ознаками суспільної небезпеки (шкідливості) і протиправності правопорушення вчинене лікарем характеризується винністю особи, яка вчинила це правопорушення, оскільки без вини особа не може бути притягнута до юридичної відповідальності. Як відомо, вина – це внутрішнє ставлення осудного і дієздатного суб'єкта до скоєного правопорушення і його шкідливих наслідків.

Винність як ознака адміністративного правопорушення полягає в тому, що протиправне діяння є результатом вільного волевиявлення особи, в разі необґрунтованого відхилення лікаря від вимог, що містяться в державних стандартах надання медичної допомоги громадянам, є підставою кваліфікувати дане діяння як адміністративне правопорушення.

Четвертою ознакою адміністративного правопорушення є адміністративна карність протиправного діяння, тобто можливість застосування до винної особи адміністративного покарання. Адміністративне стягнення – необхідний правовий наслідок порушення (невиконання) адміністративних заборон, що полягає в осуді поведінки порушника й обмеженні його особистих

благ, матеріальних та інших правових інтересів, у чому проявляється оцінка вчиненого діяння.

За порушення в галузі охорони здоров'я населення адміністративним законодавством визначені такі види адміністративних стягнень, як: штраф; адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб; конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення [6].

Для кращого розуміння ролі та значення відповідальності медичних працівників наведемо загальні принципи адміністративної відповідальності. До них належать:

1. Адміністративна відповідальність настає не за будь-яке правопорушення, скоєне у галузі державного управління. Перелік сфер застосування самих правопорушень наведений у Кодексі України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. (далі – КпАП). Для медичних працівників найбільше значення мають адміністративні правопорушення у галузі охорони здоров'я населення (глава 5).

2. Адміністративна відповідальність поширюється як на фізичних, так і на юридичних осіб, які діють у сфері, що регулюється правилами, незалежно від форми власності, підвідомчості.

3. Заходи адміністративної відповідальності застосовуються спеціальними суб'єктами, уповноваженими розглядати справи про адміністративні правопорушення.

4. Заходи адміністративної відповідальності застосовуються згідно з особливим процесуальним порядком – провадженням у справах про адміністративні правопорушення.

5. Адміністративна відповідальність безпосередньо виражається у застосуванні до осіб, які вчиняють правопорушення, адміністративних стягнень [6].

Кожне правопорушення являє собою певний юридичний факт, який має властиве тільки йому поєднання властивостей і особливостей. Зафіксувати ці особливості в правовій формі можливо лише шляхом формулювання типових, універсальних ознак, властивих даному виду правопорушень, абстрагуючись від деталей, що мають другорядне значення.

Для цих цілей правовою наукою розроблена категорія «склад правопорушення», що є на сьогоднішній день теоретичною конструкцією, ще не закріпленою в чинному законодавстві. Дана конструкція дозволяє не тільки кваліфікувати діяння як правопорушення, а й дає підстави для притягнення порушника до юридичної відповідальності.

У доктрині адміністративно-правової науки під складом правопорушення розуміється «сукупність установлених законом об'єктивних і суб'єктивних ознак, наявність яких характеризує діяння як адміністративне правопорушення (проступок). Склад адміністративного правопорушення утворюють чотири елементи: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона, в своїй сукупності є необхідною і достатньою підставою притягнення особи, яка вчинила правопорушення, до адміністративної відповідальності. Тому і виникає необхідність в аналізі складу злочину.

1. Об'єкт правопорушення.

У науці адміністративного права під об'єктом адміністративного проступку визначається су-

купність суспільних відносин: суспільні відносини, що виникають в процесі виробництва матеріальних благ і відносини, пов'язані з людиною як «організмом і особистістю», оскільки фізичні особи стають об'єктами адміністративно-правової охорони в разі протиправних посягань на їх здоров'я і життя.

З цих позицій загальним об'єктом, на який зазіхає адміністративне правопорушення у вигляді винного необґрунтованого порушення вимог у сфері охорони здоров'я населення, слід визнати суспільні відносини, що виникають при реалізації громадянами передбаченого ст. 49 Конституції України конституційного права на охорону здоров'я і медичну допомогу.

Загальний об'єкт, будучи системним утворенням, конкретизується шляхом встановлення родового об'єкта, що має підлеглий характер. В якості родового об'єкта даного правопорушення слід визнати суспільні відносини з приводу підтримки, відновлення і збереження здоров'я людини як природного блага і вищої цінності.

Родовий об'єкт адміністративного правопорушення, в свою чергу, диференціюється на видові об'єкти.

На думку вчених, «виділення видового об'єкта є необхідністю, оскільки саме така система об'єктів детально розмежовує суспільні відносини між собою і, як наслідок, дозволяє правозастосовцю більш якісно здійснювати процес кваліфікації адміністративних правопорушень і ефективно призначати винним особам адміністративні покарання». КУпАП визначає правопорушення, які посягають на здоров'я, санітарно-епідеміологічне благополуччя населення і суспільну моральність.

В якості безпосереднього об'єкта даного правопорушення виступають суспільні відносини щодо дотримання конкретних правил і вимог, що містяться в стандартах і порядках надання медичної допомоги, клінічних рекомендаціях, які, пройшовши процедуру уніфікації, утворюють державні стандарти надання медичної допомоги громадянам.

2. Об'єктивна сторона правопорушення, характеризує зовнішню сторону протиправного діяння.

При характеристиці об'єктивної сторони адміністративного правопорушення, в першу чергу, слід виділяти обов'язкові ознаки, такі, як протиправне діяння, суспільно шкідливі (небезпечні) наслідки, причинний зв'язок між діянням і несприятливими наслідками. При цьому, виходячи з положень загальної теорії правопорушення, підставою правової відповідальності є діяння суб'єкта, яке представляє дійсну суспільну небезпеку і дає чіткі критерії залучення до відповідальності.

Протиправне діяння, як складова об'єктивної сторони адміністративного правопорушення, можливо в двох формах: у вигляді дії, що порушує правову заборону або припис, або у вигляді бездіяльності, як правило, невиконання або неналежного виконання позначеного законодавством обов'язку.

Всі вище перераховані ознаки повною мірою поширюються на адміністративні правопорушення в сфері надання медичної допомоги.

Так, у формі активної дії можливе вчинення правопорушення у вигляді порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил

і норм встановлених в ст. 42 КУпАП. Приклад правопорушення у формі бездіяльності (пасивна дія) може служити недотримання вимог, передбачених ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я», а саме -недодержання системи стандартів у сфері охорони здоров'я.

Структура об'єктивної сторони адміністративного правопорушення у вигляді порушення вимог законодавства у сфері охорони здоров'я населення характеризується настанням конкретних суспільно шкідливих наслідків у вигляді заподіяння легкої шкоди здоров'ю пацієнта, що наступили внаслідок винного необґрунтованого порушення вимог державних стандартів надання медичної допомоги громадянам і знаходяться в причинно-наслідкового зв'язку з ними, тому слід вести мову про матеріальний склад даного правопорушення.

Під суспільно шкідливими наслідками даного правопорушення слід розуміти заподіяння легкої шкоди здоров'ю пацієнта внаслідок винного необґрунтованого порушення посадовою особою медичної організації, лікарем вимог визначених в законодавстві.

Як відомо, під шкодою, завданою здоров'ю людини, розуміється порушення анатомічної цілісності і фізіологічної функції органів і тканини людини під впливом фізичних, хімічних, біологічних і психічних чинників зовнішнього середовища. При цьому погіршення стану здоров'я людини, обумовлене дефектом надання медичної допомоги, також розглядається як заподіяння шкоди здоров'ю. Кваліфікуючі ознаки, які використовуються для визначення ступеня тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю людини, характеризують певні медичні характеристики які визначенні законодавством.

Адміністративні правопорушення характеризуються меншим ступенем суспільної небезпеки, тому заподіяння легкої шкоди здоров'ю внаслідок порушення вимог надання медичної допомоги громадянам є обов'язковою ознакою матеріального складу даного правопорушення.

Також велика кількість адміністративних проступків у сфері охорони здоров'я населення вчиняються і з формальним складом, тобто обов'язковою ознакою виступає лише факт вчинення протиправного діяння. Особа, яка вчинила протиправну дію буде нести відповідальність незважаючи на те, чи настав протиправний результат від вчинення того чи іншого правопорушення і чи мав місце причинний зв'язок між діянням та цими наслідками [7].

3. Суб'єкт правопорушення – це особа, яка здійснила проступок і до якої може бути застосовано адміністративне стягнення.

Питанням визначення суб'єкта правопорушення приділялась значна увага як радянськими правознавцями, так і сучасними дослідниками в області юриспруденції. При цьому, говорячи про індивідуальний суб'єкт правопорушення, поряд із загальним суб'єктом виділяють категорію «спеціальний суб'єкт правопорушення». Так, на думку Г.А. Левицького, спеціальним суб'єктом слід називати фізичну осудну особу, винну у вчиненні суспільно небезпечного діяння, склад якого в якості обов'язкового елемента включає ті чи інші ознаки, що характеризують його виконавця.

Суб'єкт даного правопорушення повинен відповідати не тільки ознаками загального суб'єкта, таким як досягнення віку притягнення до адміністративної відповідальності та осудність, але і обов'язково мати додаткові відмінності, що дають йому право на професійне здійснення лікарської діяльності.

Для лікаря такими відмінностями є: повна вища освіта (спеціаліст, магістр) за напрямом підготовки «Медицина», спеціалізація за певною спеціальністю медичного профілю (інтернатура, курси спеціалізації), а також сертифікат лікаря-спеціаліста [2].

4. Суб'єктивна сторона проступку охоплює вину, мотив і мету поведінки правопорушника.

Вина фізичної особи – психічне ставлення суб'єкта до вчиненого ним правопорушення і до шкідливих наслідків, які настали чи могли б настати.

Зміст вини утворює сукупність інтелектуальних і вольових елементів, з цього випливає:

«Винність вчинення адміністративного правопорушення означає, що фізична особа здатна розуміти характер своїх дій і усвідомлювати наслідки, до яких вони можуть призвести».

При прийнятті рішення про вчинення діяння з порушенням вимог у сфері охорони здоров'я населення лікар завжди повинен усвідомлювати його наслідки, будь-яке рішення лікаря незмінно стає одним з факторів, які зумовлюють його відповідальність.

В теорії адміністративного права визначені дві форми вини це умисел і необережність.

Умисна форма вини передбачає усвідомлення особою суспільної небезпеки своєю поведінкою, передбачення його негативні наслідки і, або бажає настання таких наслідків (прямий умисел),

або свідоме їх допущення чи байдуже до них ставлення (непрямий умисел).

Друга форма вини – необережність – може бути або у вигляді самовпевненості, або у вигляді недбалості.

При самовпевненості особа, передбачаючи настання негативних наслідків свого діяння, легковажно ставиться до них та надіється на можливість їх ненастання.

При недбалості особа повинна передбачити можливість настання шкідливих наслідків при тому, що при належній обачності такі наслідки можна і потрібно було передбачити.

Ознакою необережності, зокрема, слід визнати зневажливе ставлення до виконання вимог законодавства, коли лікар, передбачаючи можливість настання негативних наслідків свого діяння, легковажно сподівався на їх відвернення або не передбачав таких наслідків, хоча повинен був і міг їх передбачити [7].

Висновки. Таким чином, під адміністративним правопорушенням (проступком) визначається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Адміністративне правопорушення повинно містити такі характерні ознаки, як протиправність, суспільна небезпека, винність та караність. Під складом адміністративного правопорушення визначається сукупність установлених законом об'єктивних і суб'єктивних ознак, наявність яких характеризує діяння як адміністративне правопорушення (проступок). Склад адміністративного правопорушення утворюють чотири елементи: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона.

Список літератури:

1. Бондаренко Д.В. К вопросу юридической ответственности медицинских работников // Медицинское право. 2006. № 4. С. 18. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.medoshibka.ru/statya/22-yridicheskaya-otvetstvennost-medrabotnikov.html>
2. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я»: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2002 р. № 117 [Електронний ресурс] / Сайт Міністерства охорони здоров'я України. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20020329_117.html
3. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 груд. 1984 р. № 8073-Х // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України: від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ. [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2801-12>
6. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України: підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. [Електронний ресурс] / http://pidruchniki.com/158407207019/pravo/medichne_pravo_ukrayini
7. Співак М.В. Правові проблеми застосування адміністративної відповідальності в галузі охорони здоров'я. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=314

Окерешко М.В.

Национальный университет водного хозяйства и природопользования

ПОНЯТИЕ И СОСТАВ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРАВОНАРУШЕНИЯ СОВЕРШЕННОГО МЕДИЦИНСКИМ РАБОТНИКОМ

Аннотация

Статья посвящена исследованию понятия административное правонарушение, которое совершается врачом в сфере здравоохранения. Детализировано его основные признаки. Особое внимание уделено анализу состава правонарушения.

Ключевые слова: административное правонарушение, противоправность, объект, объективная сторона, субъект, субъективная сторона.

Okereshko M.V.

National University of Water and Environmental Engineering

COMPREHENSION AND STORAGE OF ADMINISTRATIVE INFRINGEMENT INFLECTED BY THE MEDICAL ADVISOR

Summary

The article is devoted to the study of the concept of administrative offence, which is committed by a physician in the health sector. In detail its main features. Special attention is paid to the analysis of the offense.

Keywords: administrative offence, wrongfulness, object, objective side, subject, subjective side.